

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
міжнародних відносин та
політичної філософії

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-
методичної роботи

Каріна ЦЕМАШКАЛО

Протокол № 17 від 28.08.2025 р.

**ПОЛІТИЧНА ІСТОРІЯ СВІТУ
робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)**

Галузь знань С "Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини"

Спеціальність СЗ "Міжнародні відносини"

Освітній рівень перший (бакалаврський)

Освітня програма "Міжнародні відносини"

Статус дисципліни

обов'язкова

Мова викладання, навчання та оцінювання

українська

Розробник
к. іст. н., доцент

Ігор ЛОГОВСЬКИЙ

Завідувач кафедри
міжнародних відносин і
політичної філософії

Олег КУЗЬ

Гарант програми

Ірина ЖЕРЕБЯТНІКОВА

Харків
2025

ВСТУП

Актуальність навчальної дисципліни «Політична історія світу», її необхідність та роль у підготовці фахівців полягає в тому, що вивчення політичної історії країн та цивілізацій допомагає зрозуміти сучасні політичні процеси, сформувати історичний світогляд та критичне мислення. Знання минулого дозволяє аналізувати закономірності розвитку держав, виявляти корені сучасних політичних конфліктів, вивчати еволюцію політичних систем, а також передбачати та реагувати на майбутні виклики.

Метою навчальної дисципліни «Політична історія світу» є вивчення здобувачами вищої освіти особливостей політичного розвитку та політичних систем сучасного світу, процесів модернізації у різних регіонах планети, суперечностей розвитку та динаміки трансформації різних країн світу; основ типології політичних систем.

Завданнями навчальної дисципліни «Політична історія світу» є: спроможність здобувачів вищої освіти використовувати досвід світової політичної історії для розуміння суспільного життя, наукового аналізу і оцінки різних суспільно-політичних явищ, розбудови і зміцнення демократичних інституцій.

Предметом навчальної дисципліни «Політична історія світу» є закономірності політичного і соціально-економічного розвитку суспільств, що мають конкретний прояв в подіях і фактах.

Об'єктом навчальної дисципліни «Політична історія світу» є зародження та розвиток державних структур, ідеологій, політичних систем, суспільно-політичних процесів і рухів, діяльність різних політичних сил, що визначають головні тенденції політичного розвитку тієї чи іншої країни, регіону, світу.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН04.	ЗК 2, ЗК 3, ЗК 5, СК 2, СК 9.

PH06.	ЗК 2, ЗК 3, СК 2, СК 9.
-------	-------------------------

PH04. Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень.

PH06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя.

ЗК 3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 5. Здатність працювати в міжнародному контексті.

СК 2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК 9. Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Політична історія світу від стародавності до нового часу.

Тема 1. Політична історія Стародавнього Сходу.

1.1. Аграрна революція неолітичної доби та виникнення перших «річкових» цивілізацій Стародавнього Сходу. Шумеро-Аккадська держава. Вавилонське царство та його політичний устрій.

1.2. Виникнення та розвиток держави у Стародавньому Китаї. Державні утворення півострова Індостан.

1.3. Політичний устрій цивілізації Стародавнього Єгипту.

Тема 2. Особливості політичної історії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.

2.1. Виникнення полісної системи стародавньої Еллади. Політична історія Афін. Політична історія Спарти. Політичні наслідки походів Олександра Македонського. Ахейська війна та захоплення Еллади Римом.

2.2. Виникнення та розвиток Римської держави. Політичний устрій Римської імперії періоду принципату. Політичний устрій Римської імперії періоду домінації. Розкол Римської імперії на Східну та Західну частини. Особливості політичного розвитку Візантійської імперії.

Тема 3. Політичний розвиток Європи у період Середньовіччя.

3.1. Падіння Риму та поява «варварських королівств». Імперія Карла Великого. Арабське вторгнення до Європи. Священна Римська імперія та початок феодалної роздробленості Європи.

3.2. Утворення національних держав в Європі. Реконкіста та об'єднання Іспанського королівства. Політичні процеси виникнення централізованих монархій у Британії, Франції, Португалії, Австрії (імперії Габсбургів).

3.3. Великі географічні відкриття та початок зовнішньої експансії європейських країн. Загроза європейським країнам з боку Османської імперії та її політичні наслідки.

Тема 4. Цивілізації Середньовічного Сходу: аспекти політичного життя.

4.1. Політичне становище Персидської імперії. Виникнення ісламу та особливості політичного розвитку Арабського халіфату. Виникнення та політичний розвиток Османської імперії.

4.2. Політичні особливості монгольської імперії Чингісхана. Золота Орда та її політичний устрій. Політичні наслідки походів Тамерлана. Політичний підйом Московського князівства.

4.3. Політичний розвиток Китайської імперії. Політичні наслідки мусульманського завоювання середньовічних князівств Індії.

Тема 5. Політична історія європейських країн періоду Нового часу.

5.1. Політичні наслідки 30-річної війни та Вестфальського миру для країн Європи. Утворення Республіки Об'єднаних провінцій у Нідерландах. «Славна революція» та виникнення парламентської монархії у Британії. Велика Французька революція та її політичні наслідки для Європейського континенту.

5.2. Наполеонівські війни. Віденський конгрес та його політичне значення. Утворення королівства Бельгія. Особливості політичного об'єднання Італії та

Німеччини. Російська імперія – «жандарм Європи».

Тема 6. Колоніальна політика європейців в Африці, Азії та Америці.

6.1. Колонізація Іспанією Південної Америки та її політичне значення. Політичні наслідки виникнення Португальської колоніальної імперії. Колоніальна політика Нідерландів. Голландська Ост-Індська компанія. Британська Ост-Індська компанія та колонізація Індії. Міжконтинентальна мережа європейської работоргівлі.

6.2. Політичні наслідки європейської колонізації Північної Америки. Утворення Сполучених Штатів Америки та Канади.

6.3. Берлінська конференція 1884-1885 рр. Політичні наслідки європейської колонізації Африканського континенту. «Опіумні війни» та колонізація Китаю Францією та Великою Британією.

Змістовий модуль 2. Політична історія світу новітнього періоду.

Тема 7. Політичні відносини держав під час Першої світової війни та міжвоєнний період (1914–1939 рр.).

7.1. Політичні чинники «Століття миру» напередодні Першої Світової війни. Причини Першої Світової війни та військові союзи країн-учасниць. Паризька мирна конференція та створення Версальсько-Вашингтонської системи світового порядку.

7.2. Повалення монархії у Німеччині. Повалення монархії та політичний розпад Австро-Угорщини. Поява нових держав на європейському просторі. Падіння монархії та комуністична революція в Росії.

7.3. Створення та діяльність Ліги націй. Причини неефективності Ліги націй в припиненні та врегулюванні міждержавних конфліктів. Світова політична система між двома Світовими війнами.

Тема 8. Післявоєнний світовий устрій: формування двополярного світу. Політика «холодної війни».

8.1. Наслідки Другої Світової війни. Ялтинська та Потсдамська мирні конференції та їх рішення. «План Маршалла» для Європи. Створення та діяльність Організації Об'єднаних Націй.

8.2. Створення військового блоку НАТО. Війна на Корейському півострові. Створення військового об'єднання держав Варшавського договору. Сутність політики «холодної» війни. Карибська криза та встановлення двополярного світу.

Тема 9. Крах комуністичних тоталітарних режимів в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Розпад СРСР.

9.1. Крах комуністичного режиму в Польщі та перемога на виборах «Солідарності». «Оксамитова революція» в Чехословаччині. Падіння Берлінської стіни та кінець комуністичного режиму Східної Німеччини. Падіння диктатури Чаушеску в Румунії. Мирний перехід влади від комуністів до демократичних сил в Угорщині та Болгарії.

9.2. Вихід прибалтійських республік зі складу СРСР. Провал путчу ДКНС та підписання Біловезьких угод. Політичні наслідки розпаду СРСР.

Тема 10. Політичний розвиток держав світу на початку XXI ст.

10.1. Особливості політичного розвитку країн «рейнського капіталізму»: Німеччина, Франція, Бельгія, Нідерланди. «Скандинавська» соціально-політична модель розвитку держави: Норвегія, Швеція, Данія, Фінляндія. Політичні перспективи Європейського союзу.

10.2. Процеси демократизації у країнах Латинської Америки. Особливості політичного розвитку Індії як найбільшої демократії в світі. Зростання глобальної ролі Китаю як другого центру сили та альтернативної політико-економічної моделі. Протистояння США та Китаю як визначальний фактор світової політики.

Перелік практичних (семінарських) та завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) та завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Політична історія Стародавнього Сходу.	Усвідомлення сутності етапів розвитку аграрних деспотій Стародавнього Сходу як перших держав в історії людства, їх типових політичних рис та причин занепаду.
Тема 2. Особливості	Аналіз політичних систем полісів Стародавньої

<i>політичної історії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.</i>	Греції, Стародавнього Риму в різні періоди його існування та подальший вплив на політичний розвиток європейських країн.
<i>Тема 3. Політичний розвиток Європи у період Середньовіччя.</i>	Аналіз політичних причин феодальної роздробленості раннього Середньовіччя та подальшого виникнення централізованих монархій
<i>Тема 4. Цивілізацій Середньовічного Сходу: аспекти політичного життя.</i>	Усвідомлення причин виникнення імперій Середньовічного Сходу, їх розвитку, впливу на євразійський простір та подальшого занепаду.
<i>Тема 5. Політична історія європейських країн періоду Нового часу.</i>	Усвідомлення сутності процесів поступового занепаду європейських абсолютних монархій як закономірного результату розвитку капіталістичних відносин і технологічної революції та початку домінування європейських країн у світовому політичному просторі.
<i>Тема 6. Колоніальна політика європейців в Африці, Азії та Америці</i>	Усвідомлення сутності, форм, цілей, результатів та наслідків колоніальної політики європейських країн у різних регіонах світу
<i>Тема 7. Політичні відносини держав під час Першої світової війни та міжвоєнний період (1918–1939 рр.)</i>	Аналіз причин та наслідків Першої світової війни, створення нової системи розподілу світу та її вад, виникнення нових типів режимів політичного управління та ідеологій, неспроможності Ліги націй запобігти новій світовій війні.
<i>Тема 8. Післявоєнний світовий устрій: формування двополярного світу. Політика «холодної війни».</i>	Усвідомити сутність Другої Світової війни як протистояння вільного та тоталітарного світів, що не закінчилось з поразкою Німеччини і переросло у протистояння США з СРСР та привело до появи двополюсного світу.

Тема 9. Крах комуністичних тоталітарних режимів в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Розпад СРСР.	Проаналізувати причини краху комуністичних режимів у країнах-сателітах СРСР та його політичні наслідки, а також причини і наслідки розпаду СРСР.
Тема 10. Політичний розвиток держав світу на початку XXI ст.	Усвідомити особливості та головні тенденції політичного розвитку провідних країн світу, їх впливу на світову політику та пропозиції альтернативних політичних систем іншим країнам.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Завдання 1. Політична історія Стародавнього Сходу.	Підготовка до практичного заняття 1, опанування рекомендованої літератури.
Завдання 2. Особливості політичної історії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму	Підготовка до практичного заняття 2, опанування рекомендованої літератури.
Завдання 3. Політичний розвиток Європи у період Середньовіччя.	Підготовка до практичного заняття 3, опанування рекомендованої літератури.
Завдання 4. Цивілізацій Середньовічного Сходу: аспекти політичного життя.	Підготовка до практичного заняття 4, опанування рекомендованої літератури.

Завдання 5. Політична історія європейських країн періоду Нового часу	Підготовка до практичного заняття 5 опанування рекомендованої літератури.
Завдання 6. Колоніальна політика європейців в Африці, Азії та Америці.	Підготовка до практичного заняття 6, опанування рекомендованої літератури.
Завдання 7. Політичні відносини держав під час Першої світової війни та міжвоєнний період (1918–1939 рр.)	Підготовка до практичного заняття 7, опанування рекомендованої літератури.
Завдання 8. Післявоєнний світовий устрій: формування двополярного світу. Політика «холодної війни».	Підготовка до практичного заняття 8, опанування рекомендованої літератури.
Завдання 9. Крах комуністичних тоталітарних режимів в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Розпад СРСР	Підготовка до практичного заняття 9, опанування рекомендованої літератури.
Завдання 10. Політичний розвиток держав світу на початку XXI ст.	Підготовка до практичного заняття 10, опанування рекомендованої літератури.

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні лекції (тема 1, 2, 3, 4), проблемна лекція (тема 8, 9, 10), лекція-провокація (тема 7).

Наочні демонстрації: схеми (тема 7, 8, 9), таблиці, (теми 2, 3, 4, 6), мапи (теми 1, 2, 4).

Практичні: евристичні дискусії (теми 1, 2, 3, 4, 5), мозковий штурм (тема 9), кейс-метод (Тема 10)

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів.

Поточний контроль включає наступні заходи:

- індивідуальні навчально-дослідні завдання (20 балів),
- експрес-опитування (28 балів),
- аналітичні доповіді (20 балів)
- дебати (20 балів),
- аналітична доповідь (12 балів).

Всього –100 балів.

Підсумковий контроль даної навчальної дисципліни здійснюється в формі заліку. Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів. Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гончар Б. М., Мордвінцев В. М., Слюсаренко А. Г., Стельмах С. П. Всесвітня історія. Посібник для студентів ВУЗів. Київ: «Знання», 2014. 893 с.
2. Голованов С. О. Всесвітня історія. Підручник для студентів

вищих навчальних закладів історичних спеціальностей. Київ: «Каравелла», 2017. 596 с.

3. Кириченко В. М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс [Текст] : навчальний посібник; МОН МС України, Запорізький національний технічний університет. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 218 с.
4. Міжнародні відносини та світова політика [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 200 с. Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25295>
5. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. Київ: Наш формат. 2019. 608 с.

Додаткова

6. Герасіна Л. М., Требін М. П. «Злами світосистеми»: глобальні зрушення та гібридні виклики. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2020. № 4 (47). С. 72-93. <http://fil.nlu.edu.ua/issue/view/13265>
7. Міщенко А. Б. Новий світовий порядок: міжнародний дискурс. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2020. Вип. 6. С.44-55.URL: https://www.researchgate.net/publication/347878403_NOVIJ_SVITOVIJ_PORADO_K_MIZNARODNIJ_DISKURS
8. Romanjuk O. Ruscism as a New Version of Totalitarianism. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології». Харків, 2022. Вип. 41. С.7-14. <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29232>
9. Romanjuk O. The End of Postcommunism and the Trends of the Further Development of Ex-Postcommunist Countries. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології». Харків, 2020. Вип. 38. С. 35-41.

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2020-38-04>

10. Fesenko M. Conceptual Problems of International and World Order Formation. Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей. Чернівці, 2021. Т. 43. С. 95-103.
11. Romanyuk O. New World War Can Begin or Has Already Begun? Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології». Харків, 2024. <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36284> Вип. 46. С. 21-27.

Інформаційні ресурси

12. Comparative Political Studies
https://ecpr.eu/shop?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw3P-2BhAEEiwA3yPhwE5IxZAWjdgfrd7tNMKZd2XMLTPOTHr1RQCKXYckIH979am-VdnSJRoCah4QAvD_BwE
13. Government and Opposition
<https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition>
14. Journal of Democracy <https://www.journalofdemocracy.org/>
15. World Politics <https://www.cambridge.org/core/journals/world-politics>
16. Сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.un.org/en/>
17. Сайт Організації Північно-Атлантичного договору (НАТО). URL: <https://www.nato.int/>
18. Сайт Міністерства закордонних справ (МЗС) України. URL: <https://mfa.gov.ua/>
19. Сайт Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) URL: <https://niss.gov.ua/>